

Єгор ХАЛЮЗОВ,
аспірант кафедри права гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», Харків, Україна
e-mail: y.s.khaliuzov@khai.edu
ORCID: 0009-0006-3912-5398

Науковий керівник: Василь ОСТРОПЛЕЦЬ,
кандидат юридичних наук, старший дослідник,
доцент кафедри права гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», Харків, Україна
e-mail: ovr1967@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0378-4253

DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2024.5.22>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОСВІТУ ЧЕРЕЗ БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

***Анотація:** У даній доповіді розглянуто важливість забезпечення права на освіту як конституційної та конвенційної гарантії з урахуванням судових рішень Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини. Зазначено про необхідність існування умов стійкого та безпечного освітнього середовища як необхідної складової для повної реалізації закріпленого у законодавстві права на освіту, що дозволить забезпечити подальший соціокультурний розвиток особистості у суспільстві.*

***Ключові слова:** право на освіту, безпека, освітнє середовище.*

Забезпечення права на освіту є важливим завданням, яке покладається на державу та гарантується як конституційними, так і конвенційними гарантіями. Саме за допомогою освіти як важливого інструменту відбувається розвиток суспільства, а тому сфера освіти має важливе значення для функціонування держави.

Згідно зі статтею 53 Конституції України кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам [1].

У рішенні Конституційного Суду України від 4 березня 2004 року у справі № 1-4/2004 за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини третьої статті 53 Конституції України "держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах" (справа про

доступність і безоплатність освіти) Конституційний Суд наголошував на тому, що освіта визнається однією з пріоритетних сфер соціально-економічного, духовного та культурного розвитку суспільства. Суд зазначав, що право на освіту - це право людини на здобуття певного обсягу знань, культурних навичок, професійної орієнтації, які необхідні для нормальної життєдіяльності в умовах сучасного суспільства, освіта - це цілеспрямований процес виховання і навчання з метою набуття встановлених державою освітніх рівнів [5].

Преамбулою Закону України «Про освіту» визначено, що освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій

основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [2].

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 21 листопада 2002 року у справі № 1-29/2002 додатково звертає увагу на те, що право кожного на освіту визнано у чинних міжнародно-правових актах, зокрема статті 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року, статті 28 Конвенції про права дитини 1989 року, які є частиною національного законодавства України [6].

Слід звернути увагу і на те, що Протокол № 1 до Європейської конвенції з прав людини також закріплює у статті 2 право на освіту, де визначено, що нікому не може бути відмовлено у праві на освіту. Держава при виконанні будь-яких функцій, узятих нею на себе в галузі освіти і навчання, поважає право батьків забезпечувати таку освіту і навчання відповідно до їхніх релігійних і світоглядних переконань [3]. Європейський суд з прав людини, здійснюючи тлумачення принципу права на освіту, у пунктах 31, 33 свого рішення від 27 травня 2014 року у справі “Velyo Vele v. Bulgaria” (заява № 16032/07) звертає увагу на наступне: «Що стосується права на освіту, хоча стаття 2 Протоколу №1 не може тлумачитися як така, що покладає обов'язок на Договірну Державу створювати чи фінансувати конкретні освітні заклади, будь-яка держава, яка це робить, бере на себе обов'язок надавати ефективний доступ до них. Іншими словами, доступ до освітніх закладів, що існують в певний момент час, є складовою права, передбаченого в першому реченні статті 2 Протоколу №1...Це положення застосовується до початкового, середнього та вищого рівнів освіти...Проте Суд не може ігнорувати той факт, що на відміну від деяких інших державних послуг освіта є правом, що користується прямим захистом за Конвенцією. Це також є дуже особливий вид державної послуги, яка не тільки є прямо корисною для тих, хто користується нею, але й виконує ширші суспільні функції. Так, Суд вже мав можливість зауважити, що “в демократичному суспільстві право на освіту... є невід'ємним від просування прав людини [та] відіграє ... основоположну роль...” (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі *Ponomaryovi v. Bulgaria*, заява № 5335/05, параграф 55, ECHR 2011)...» [4].

Таким чином, важливість забезпечення та гарантування права на освіту висвітлена на конституційному, конвенційному, законодавчому рівнях, а також у судових рішеннях Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини. Одним з основних та

актуальних завдань в рамках сфери освіти на теперішній час є забезпечення безпечного та стійкого освітнього середовища, яке дозволить з огляду на реалії правового режиму воєнного стану реалізувати право на освіту у повному обсязі.

Зазначимо, що невід'ємною складовою для існування соціокультурного розвитку держави є належне забезпечення можливості реалізації гарантованого та закріпленого законодавством права на освіту, для чого і повинні бути створені умови стійкого та безпечного освітнього середовища, що допоможуть реалізувати здатність до інтелектуального та культурного розвитку особистості у суспільстві.

Бібліографічні посилання

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 22.11.2024).
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. - № 38-39. – Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 22.11.2024).
3. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: міжнар. док. від 20.03.1952 р. / Рада Європи. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення: 22.11.2024).
4. Рішення ЄСПЛ у справі “Velyo Vele v. Bulgaria” від 27.05.2014. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-153692%22%7D> (дата звернення: 22.11.2024).
5. Рішення Конституційного Суду України від 04.03.2004. Справа № 1-4/2004 N 5-рп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-04#n54> (дата звернення: 22.11.2024).
6. Рішення Конституційного Суду України від 21.11.2002. Справа № 1-29/2002 N 18-рп/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-02#Text> (дата звернення: 22.11.2024).

Y. Khaliuzov V. Ostropilets

Ensuring the right to education through a safe learning environment.

Abstract: This report examines the importance of ensuring the right to education as a constitutional and conventional guarantee, with particular reference to the case law of the Constitutional Court of Ukraine and the European Court of Human Rights. The author identifies the necessity of a stable and secure learning environment as a fundamental element for the comprehensive realisation of the right to education

enshrined in legislation, which will facilitate further socio-cultural development of the individual in society.

Keywords: the right to education, safety, learning environment.

Зразок для цитування:

Халюзов Є., Остропілець В. Забезпечення права на освіту через безпечне освітнє середовище. Пропілії права та безпеки: наук. журнал. Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2024. № 5. С. 80-82. DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2024.5.22>.